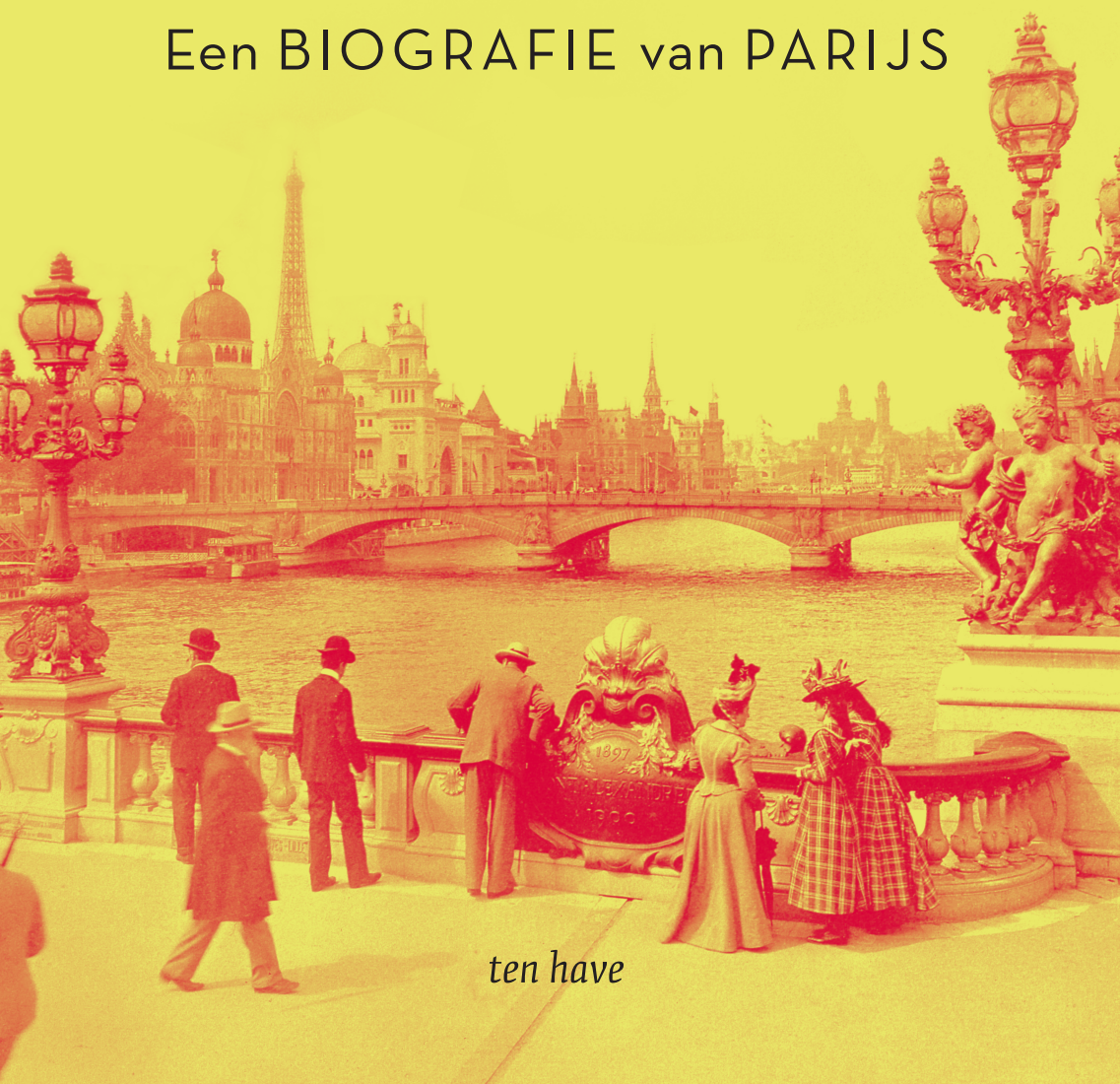

Alec van der Horst

STAD VAN IDEEËN

Een BIOGRAFIE van PARIJS

ten have

STAD VAN IDEEËN

Alec van der Horst

STAD VAN
IDEEËN

Een BIOGRAFIE van PARIJS

© 2021 Alec van der Horst/ Uitgeverij Ten Have
Postbus 13288
3507 LG Utrecht
www.uitgeverijtenhave.nl
Omslag Bas Smidt
Vormgeving binnenwerk Pre Press Media Groep, Leerdam
ISBN 978 90 259 0975 8
ISBN e-book 978 90 259 0976 5
NUR 730

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden veelevoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of op enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Uitgeverij Ten Have vindt het belangrijk om op milieuvriendelijke en verantwoorde wijze met natuurlijke bronnen om te gaan. Bij de productie van het papieren boek van deze titel is daarom gebruikgemaakt van papier waarvan het zeker is dat de productie niet tot bosvernietiging heeft geleid.

Inhoud

Inleiding: Hoofdstad	9
1. Het begin van de filosofie en het begin van Parijs	21
<i>Oudheid</i>	
2. Duisternis en licht	59
<i>Middeleeuwen</i>	
3. De pijnlijke geboorte van de moderne wereld	101
<i>Renaissance en barok</i>	
4. Een nieuwe drank, een nieuw geluid	155
<i>Verlichting</i>	
Intermezzo: De grote revolutie	203
5. Utopieën en nachtmerries	231
<i>Romantiek en moderniteit</i>	
Intermezzo: Het venster gebroken	291
6. De eeuw van overdrijvingen	331
<i>Fenomenologie, existentialisme, French Theory</i>	
Citaten en geraadpleegde werken	375
Registers	
Namen	383
Belangrijkste monumenten en wijken	389
Dankwoord	391

Il faut savoir peu de tout,
car il est bien plus beau de savoir quelque chose
de tout que de savoir tout d'une chose.

— BLAISE PASCAL

INLEIDING

Hoofdstad

I. Crisis

Juni 2019. De rij begint al onder de glazen piramide. Een bord geeft aan dat de wachttijd vanaf dit punt ongeveer een uur bedraagt. De reisleader van mijn groep knikt; het teken om aan te sluiten bij de eindeloze kronkelende mensenslang, bestaande uit groepen en hun gidsen. De Mona Lisa is voor sommige toeristen de enige reden voor een bezoek aan het Louvre, dus daar hebben ze wel een uur wachten voor over. Ik zie collega's voor me in hun microfoon praten, en ik vraag me af of ze dat de hele wachttijd gaan volhouden. Als gids moet je niet bang zijn voor stilte. Stilte is angstaanjagend, maar de hele tijd praten is nog angstaanjagender. Ik vertel via mijn eigen microfoon over de piramide. Dat die ultramoderne constructie in 1989 werd onthuld en een schandaal veroorzaakte. En dat hij diende als een nieuwe ingang, die eigenlijk al te klein is geworden voor de gemiddeld 25.000 bezoekers per dag.

Vandaag is het bloedheet onder de glazen panelen, en de herrie is oorverdovend. Het gegons van de stemmen, kreten, voetstappen en andere geluiden bereikt vaak een dergelijk gevaarlijk hoog decibelniveau dat sommige gidsen gehoorproblemen ontwikkelen. Boven aan de eerste roltrap worden de kaartjes gescand. Dit is telkens weer een hachelijke onderneming, iets wat het midden houdt tussen een militaire oefening en totale anarchie. Iemand achter het loket kijkt naar mijn sticker met het tijdstip

van de reservering en het groepsticket, terwijl een andere persoon het aantal mensen probeert te tellen dat ik volgens het ticket mee naar binnen mag loodsen. Maar het is zo druk en chaotisch bij het loket dat die taak een bovenmenselijke inspanning vergt, en de enige overgebleven emotie op de gezichten van de controleurs is stress. Dit keer gaat het soepel.

Opgelucht dat we dit obstakel hebben gepasseerd vervolg ik mijn verhaal. Ik vertel dat het Louvre al ruim achthonderd jaar bestaat en oorspronkelijk een kasteel was, gebouwd tijdens de kruistochten om de stad te beschermen tegen de Engelsen. Dat het in de Renaissance een koninklijk paleis werd en vanaf de Revolutie een museum. Ik leg uit dat het zo gigantisch groot is – ruim vijftien kilometer aan gangen en zalen – omdat het eigenlijk bestaat uit twee paleizen, die in de loop der tijd werden samengevoegd.

Aangekomen bij de eerste hoge roltrap – de rij is gelukkig bijna permanent in beweging, we gaan schuifelend vooruit – begin ik over de Mona Lisa te vertellen. Dat ze normaal gesproken in een andere zaal hangt, maar dat die op dit moment opnieuw geschilderd wordt. Geregeld kijk ik op mijn telefoon om de tijd in de gaten te houden. Na de rondleiding van drie roltrappen en een schilderij moeten de groepsleden nog tijd overhouden om te winkelen voordat ze met een bus naar hun restaurant worden gebracht voor het afscheidsdiner. Ik zie de reisleader, met wie ik al jaren samenwerk, ook naar haar telefoon staren en driftig sms'en: er moeten nog duizend dingen geregeld worden voor vanavond, en ze houdt er bovendien ook een vrij hectisch persoonlijk leven op na, zo vermoed ik.

Ik vertel dat Leonardo da Vinci zo'n enorm talent had dat zijn leermeester – misschien is dit verhaal niet waar, maar dat geldt zo ongeveer voor alles wat Da Vinci betreft – ophield met schilderen zodra hij de engel zag die zijn leerling naast een van zijn eigen figuren geschilderd had. Ik vertel dat hij naast schilder ook uitvinder en militair ingenieur was, en dat hij zelfs wetenschappelijke methodes toepaste in zijn kunst. Ik vertel over het belang van de glimlach bij Da Vinci. Die bewees namelijk dat er in mensen een goddelijke vonk aanwezig was: dieren kunnen niet glimlachen, maar engelen wel.

Ik vertel over de diefstal, die de Mona Lisa pas echt tot het beroemdste schilderij in de wereld maakte. Die vond plaats in 1911 en haalde overal

de voorpagina's. Elke toerist wilde daarna de lege muur zien waar ze had gehangen. Ik vertel dat het model hoogstwaarschijnlijk de vrouw was van een koopman, Francesco del Giocondo uit Florence, en dat ze daarom in het Frans la Joconde heet. Ik vertel nog veel meer, maar aangekomen bij de tweede roltrap, met nog minstens twintig minuten te gaan, zijn mijn verhalen op. Misschien, zeg ik tegen mezelf terwijl ik een verbaasde en licht ongeruste blik op mijn collega voor me werp die maar blijft praten in haar microfoon, is het ook beter om mijn groep even op adem te laten komen gezien het gekkenhuis dat ons wacht...

De zaal waarnaar de Mona Lisa is verplaatst is een van de grootste van het Louvre. Hier hangen de metershoge doeken, 24 in totaal, die barokschilder Rubens maakte in opdracht van koningin Maria de' Medici, maar niemand keurt ze vandaag een blik waardig. Als we eindelijk de monumentale zaal binnenlopen, is het nog niet afgelopen met in de rij staan: net als voor de kassa van de Eiffeltoren is er een met paaltjes en zwarte band afgezet parcours gemaakt dat al zigzaggend naar het einddoel leidt.

Het tempo ligt hier wel een stuk hoger. Aan de randen van het doolhof worden we toegeschreeuwd door bewakers – *Avancez! Avancez!* – die er alleen op paarden en met een klakkende zweep in hun hand in zouden slagen ons nog sneller op te drijven. Naast de Mona Lisa, opgesloten in een imposante glazen kist, zijn links en rechts twee boomlange en gespierde bodyguards opgesteld. Ze letten erop dat de toeschouwers niet te lang blijven staan. Al heel snel is het onze beurt. Eén foto – meer mag niet – nog een laatste blik, en dan is het afgelopen. We begeven ons naar de uitgang.

In 2000 had het Louvre zes miljoen bezoekers. Zo'n twintig jaar later was dat aantal bijna verdubbeld. Als gevolg van de mondialisering kwamen elk jaar meer mensen naar het museum, en vooral het aantal Chinese groepen was spectaculair gestegen. Tijdens het hoogseizoen bereikte de drukte regelmatig een belachelijk – en alarmerend – niveau.

In de smalle gangen en afgezette zalen van het paleis van Versailles was het nog erger. Buiten voor de groepsingang, waar in de stromende regen of in de brandende zon honderden mensen samendromden die allemaal – in theorie – rond dezelfde tijd naar binnen mochten, gingen gidsen zelfs

af en toe met elkaar op de vuist. Binnen kon je vaak geen stap verzetten. Op warme dagen vielen er meerdere mensen flauw. Een man van in de negentig hief een keer dreigend zijn wandelstok op en snauwde me toe: ‘This is dangerous! Get us out of here!’ Ik antwoordde hem dat ik niets liever zou willen, maar dat dat nu eenmaal onmogelijk was. We waren ingesloten door de mensenmassa, en het enige wat we konden doen was voetje voor voetje naar de uitgang lopen. Ik zei er niet bij dat hij gelijk had. Met de zeer brandbare zijden en fluwelen stoffen en houten meubels overal om ons heen zaten we als ratten in de val, mocht er iets misgaan...

Mijn collega’s en ik waren blij met het vele werk – en dus inkomen – maar ergens becroop ons het gevoel dat dit zo niet langer kon. Er was een grens bereikt. Parijs, de meest toeristische stad op aarde, was simpelweg te klein geworden.

Precies negen maanden later, 19 maart 2020. Parijs is uitgestorven. Er gaat een zekere schoonheid uit van de foto’s en filmpjes van de volstrekt lege boulevards en pleinen die op internet te zien zijn. Alsof de stad getroffen was door een mysterieus geheim wapen dat de inwoners had gedood, maar de gebouwen intact had gelaten. De werkelijke ramp was, zoals iedereen weet, een virus.

Een jaar later – met een korte tussenperiode tussen juni en oktober 2020 – waren de musea, theaters, concertzalen, cafés en restaurants nog altijd gesloten. De ziel van Parijs was verdwenen. Een oud woord dat deed denken aan de Middeleeuwen of aan de Duitse bezetting, ‘avondklok’, veranderde in een dagelijkse realiteit. En de gidsen, een van de zwaarst getroffen beroepen, bevonden zich ineens in de frontlinie van een wereldwijde crisis.

2. Hoofdstad van de filosofie

Dit boek gaat over Parijs. Het vertelt in zes chronologische hoofdstukken het verhaal van de stad, vanaf de stichting door de Romeinen tot aan de aanslagen van 2015. Toch is het niet alleen maar een geschiedenisboek; filosofie speelt een minstens even grote rol. Onder ‘filosofie’ versta ik niet

alleen de opvattingen van specifieke filosofen, maar ook het geheel van bewuste en halfbewuste ideeën die we hebben over de wereld en het leven. Die ideeën veranderen in de loop der tijd. Elke historische periode, van de Oudheid, de Middeleeuwen, de Renaissance en de Verlichting tot aan de moderniteit, heeft andere ideeën over het universum en de rol die de mens daarin moet vervullen.

In Parijs, zo wil ik in dit boek laten zien, kan dit ontvouwingsproces beter gevolgd worden dan waar ook ter wereld. Drie keer in haar geschiedenis was het de hoofdstad van de filosofie, het intellectuele centrum van het Westen. In de Middeleeuwen, toen Thomas van Aquino scholastiek doceerde aan de Sorbonne, tijdens de Verlichting, toen in de salons en cafés rond de Seine de stoelpoten onder de oude wereld weggezaagd werden, en na de Tweede Wereldoorlog, toen dankzij Jean-Paul Sartre en Simone de Beauvoir de Parijse variant van het existentialisme furore maakte van New York tot Moskou. Maar ook van andere invloedrijke ideeën en culturen kun je hier de sporen terugvinden: in de tentoonstellingsruimten van het Louvre, op de muren van paleizen en kerken, in de tuinen en parken en in het stratenpatroon van bepaalde wijken.

Misschien kan ik de bedoeling van het boek het beste verduidelijken door in het kort de ontstaansgeschiedenis te schetsen. Toen ik vijftien jaar geleden gids werd – ik woon sinds 1998 in Parijs – kwam ik er al snel achter dat mijn filosofiestudie een groot voordeel bood in mijn werk. Dankzij die studie kon ik de dingen die ik zag beter in een historisch kader plaatsen. Ik had een beter begrip van de vooronderstellingen achter de kunst, de architectuur, de overtuigingen van een bepaalde tijd. Maar het omgekeerde was ook waar: dankzij mijn kennis van Parijs begreep ik filosofische ideeën beter: ik zag de concrete vormen die ze hadden aangenomen, in de manier van schilderen, van bouwen, van leven zelfs door de eeuwen heen.

Een paar jaar geleden kon ik die twee polen, filosofie en Parijs, voor het eerst in de praktijk met elkaar verbinden. Omdat ik voor *Filosofie Magazine* een artikel had geschreven over Sartre en het existentialisme werd ik door een agentschap gevraagd of ik een meerdaagse reis wilde begeleiden over hetzelfde thema. ‘Graag,’ antwoordde ik. ’s Ochtends gaf ik een soort voorbereidende les in een zaaltje van Le Procopé, het oudste café van

Parijs. 's Middags liepen we langs de cafés en hotels waar Sartre en Beauvoir hadden gewerkt en gewoond en die inspiratie opleverden voor hun romans en theoretische werken. We bezochten kerken, begraafplaatsen en musea in de twee wijken waar het existentialisme ontstond en het hevigste woedde, Saint-Germain-des-Prés en Montparnasse.

De vierdaagse reis was een succes, en toen het agentschap vroeg of ik hetzelfde programma nog een keer wilde verzorgen, stelde ik een nieuw thema voor: de Verlichting. Ook die had immers in Parijs gebloeid. Overal in de stad kon je nog plaatsen bezoeken waar die gisting van nieuwe ideeën had plaatsgevonden, en bovendien waren er meerdere wandelingen mogelijk langs de straten en pleinen die het decor vormden van de meest dramatische episodes uit de Franse Revolutie, de wereldhistorische gebeurtenis waarin de Verlichting uitmondde. Het agentschap accepteerde mijn voorstel.

Ik begon al na te denken over een eventuele derde reis over de Middeleeuwen, toen het coronavirus roet in het eten gooide. De verlichtingsreis werd geannuleerd, net als de andere groepen die voor 2020 in mijn agenda stonden. De toekomst voor gidsen zag er plotseling somber uit. Het enige voordeel voor mij, zo bleek achteraf, was dat ik ineens over zeeën van tijd beschikte.

Tijdens de eerste, zeer strenge Franse lockdown kwam ik op het idee voor dit boek. Ik besepte dat het basisconcept achter de meerdaagse reizen eigenlijk elke keer hetzelfde was: laten zien hoe de filosofie en de stad Parijs op innige wijze verstrengeld waren. Laten zien hoe de stad een stempel drukte op de ontwikkeling van bepaalde specifieke ideeën, en hoe die ideeën op hun beurt weer het aanzien van de stad veranderden. Ik zou het verhaal van die wederzijdse beïnvloeding, van die wisselwerking, zo bedacht ik, kunnen uitbreiden naar de gehele geschiedenis van Parijs.

En dat is precies wat de ambitie is van dit boek. Net zoals een biograaf van een grote kunstenaar probeert weer te geven hoe diens leven en werk op elkaar inwerken, heb ik geprobeerd een portret te schetsen van de manier waarop de stad fungeerde als voedingsbodem voor nieuwe ideeën en de nieuwe ideeën als voedingsbodem voor de stad. Vandaar de ondertitel: *Een biografie van Parijs*.

De meest filosofische stad ter wereld. Welke andere stad heeft zoveel

straten en pleinen die naar filosofen zijn vernoemd? Die er bovendien allemaal gewoond en geschreven hebben? De boulevard Voltaire, de rue Descartes, de avenue Montaigne (de chicste laan van Parijs), de rue Auguste Comte, de place Sartre-Beauvoir, de rue Jean-Jacques Rousseau, de boulevard Diderot, de rue Pascal, de place Henri Bergson...

Omdat het boek ook over ideeën gaat, verlaat ik af en toe het nauwere kader van Parijs. In sommige paragrafen dwaal ik af naar Egypte (daar begint het boek zelfs) of Athene, of vertel ik over Duitse filosofen en Amerikaanse kunstenaars. Natuurlijk is er altijd een verband met de Franse hoofdstad. Op de eerste plaats behoren de gangen van het Louvre – en van de grootste schatkamers van de mensheid – en die van andere musea net zo goed tot het Parijse stratenplan als de Champs-Élysées. Maar de belangrijkste reden achter de zijpaden heeft te maken met de tweede ambitie van het boek: een overzicht bieden.

Ik denk dat daaraan op dit moment een grote behoefte bestaat. De wereld lijkt veranderd te zijn in los zand dat alle richtingen op waait. Dankzij internet kan iedereen binnen een paar seconden toegang krijgen tot een ton aan informatie over elk mogelijk onderwerp, maar informatie is nog geen kennis. Kennis houdt in dat je verbanden kunt leggen, samenhang kunt zien, eenheid. En daarvoor moet je een bepaalde afstand nemen en over een zeker historisch oriëntatievermogen beschikken.

Historische en culturele kennis zijn daarom allesbehalve een intellectuele luxe. Ze zijn noodzakelijk gereedschap – een kompas, plattegrond, waterfles – om in de woestijn van opstuivend zand een weg te vinden, te overleven. Pas met die kennis kun je een positie innemen, je eigen plaats bepalen en die eventueel veranderen. Historische kennis bevrijdt.

In dit boek heb ik geprobeerd zo'n overzicht van het geheel te bieden aan de hand van de stad Parijs. Een concrete plaats, waar de meeste mensen van houden. Het is onmogelijk een gedetailleerde plattegrond te maken van 'alles', je moet zo'n overzicht koppelen aan een kleine, bestaande plek, een stad waar je doorheen kunt lopen. Wie de weg weet door de ideeëngeschiedenis van Parijs, weet – een heel klein beetje – de weg door de ideeëngeschiedenis van de wereld.

3. Gids?

In Parijs hebben zich niet alleen intellectuele, maar ook een artistieke en een politieke revolutie afgespeeld, met wereldwijde gevolgen. Omdat die revoluties tevens een hoog filosofisch gehalte hadden, maar toch het historische kader enigszins doorbraken, heb ik ze behandeld in twee aparte intermezzo's.

Elk hoofdstuk – en intermezzo – is opgebouwd uit meerdere, min of meer chronologische stukjes over een specifiek onderwerp. Dat kan een historisch evenement zijn, een wijk, een filosoof of een paar zalen in het Louvre. De bedoeling is dat de stukjes samen een groter patroon vormen, als steentjes in een mozaïek.

Dit is ook de manier van werken van een gids. Tijdens een rondleiding volgt een gids een route langs een aantal monumenten of kunstwerken. Elke keer blijft hij of zij even staan om wat te vertellen, waarna de groep verder loopt. De opeenvolgende 'haltes' volgen niet noodzakelijkerwijs een logische, strikt chronologische volgorde, maar toch ontstaat bij de toerist gaandeweg een beter begrip rondom het thema van de rondleiding (althans, dat is de bedoeling). Aan het einde van de rondleiding heeft de toerist méér gehoord dan een waslijst van feitjes en anekdotes. In het beste geval krijgt die het gevoel dat hij of zij op een prettige en amusante wijze iets geleerd heeft. Datzelfde gevoel krijgt de lezer hopelijk aan het einde van elk hoofdstuk van dit boek.

Mijn streven was dus om een boek te schrijven dat een plezier is om te lezen. Waarin zowel plaats is voor een diepgaande analyse als een vermakelijke anekdote. Ik ben tenslotte gids, geen (kunst)historicus of academisch filosoof. Bij het schrijven wilde ik hetzelfde doel bereiken als in mijn werk: complexe materie op een aangename wijze toegankelijk maken. Voortdurend poogde ik Voltaires raad in mijn achterhoofd te houden: het geheim van vervelend zijn is alles vertellen.

Het tweede belangrijke criterium was intellectuele eerlijkheid. Ik streefde er altijd naar om zo veel mogelijk recht te doen aan de gebeurtenissen en de ideeën die ik behandel. De selectie zelf blijft persoonlijk, en veel lezers zullen hiaten vinden in mijn verhaal. Die zijn er ook, enorm veel zelfs. Een flink aantal monumenten, historische evenementen en filosofen

ontbreken of worden nauwelijks aangestipt. Gedeeltelijk heeft dit te maken met plaatsgebrek, gedeeltelijk met mijn eigen voorkeuren.

Soms geef ik mijn eigen mening, en die kan ook controversieel zijn, vooral in het intermezzo over kunst. Dit zal niet elke lezer aanspreken, maar ik denk dat een boek daardoor interessanter wordt: persoonlijke betrokkenheid is prikkelender dan lauwe neutraliteit. Iedereen is tegenwoordig vreselijk bang om aanstoot te geven, en dat leidt tot voorspelbaar conformisme. Rekening houden met de kwetsbaarheden van andere mensen is een nobel streven, maar niet als het om ideeën gaat. Je moet beleefd zijn, niet beleefd nadenken.

Ik heb er lang over getwijfeld of ik concrete wandelingen in de tekst zou opnemen. Omdat ik de samenhang wilde laten zien tussen de concrete stad en abstracte ideeën leek me dat aanvankelijk niet meer dan logisch. Maar uiteindelijk besloot ik er toch van af te zien. Allereerst omdat er al zoveel boeken bestaan die in die behoefte voorzien, maar ook omdat daarmee het overzicht – een van mijn hoofddoelen – weer verloren zou gaan: in elke wijk lopen de tijdperken en stijlen immers kriskras door elkaar. Hierdoor heeft elke reisgidswandeling noodzakelijkerwijs iets weg van een opsomming.

Niettemin keer ik in mijn tekst voortdurend terug naar de straten van Parijs, en in sommige paragrafen zijn wel degelijk aanzetten tot een thematisch parcours te vinden. In elk geval hoop ik dat de lezer door het lezen van dit boek zin krijgt om de stad (opnieuw) te verkennen en zijn of haar eigen routes uit te stippelen.

Voordat de rondleiding door de Parijse geschiedenis begint, is het wellicht handig om eerst in grote lijnen het decor te schetsen.

4. Vogelvlucht

Wie naar een kaart van Parijs kijkt, ziet meteen dat de stad in twee stukken wordt gesneden door een kronkelende rivier. De Seine – de naam is misschien afgeleid van een oud Keltisch woord voor ‘slang’ – is vanaf het prilste begin de levensader van de stad geweest. Daarom staat een van de belangrijkste gebouwen, het stadhuis, op de plek waar zich ooit de haven

bevond, lange tijd het economische hart van Parijs. Het huidige Hôtel de Ville is een kopie van het oorspronkelijke paleisachtige renaissancebouwwerk dat koning Frans I begin zestiende eeuw liet neerzetten voor de toezichhouders van de haven, de voorlopers van het gemeentebestuur.

Het noordelijke stuk van de stad heet de Rechteroever en het zuidelijke de Linkeroever, en dit heeft opnieuw met de rivier te maken. Voor de schippers die met de stroom meevoeren, bevond de oever zich aan hun linker- of rechterhand. De twee oevers hebben een verschillende geschiedenis. In het noorden ontwikkelden zich vanaf de Middeleeuwen vooral de economische activiteiten geconcentreerd rond de haven en de grote centrale markthallen, terwijl zich op de linkeroever de universiteit vestigde. Dit onderscheid bestaat in zekere zin nog steeds, met het presidentiële paleis, de beroemdste luxe warenhuizen en winkelstraten zoals de Champs-Élysées op de rechteroever, en de Sorbonne, de kunstacademie en de grootste uitgevers op de linker. Er bestaat zelfs een uitspraak in het Frans, *à la Rive Gauche on pense, à la Rive Droite on dépense* (op de linkeroever denkt men na, op de rechter geeft men geld uit), al gebiedt de eerlijkheid te zeggen dat je dat laatste met de merkkledingwinkels op de hoek van elke chique straat tegenwoordig overal kunt doen.

Een belangrijker, want voelbaarder verschil is dat tussen het westen en het oosten. In het westen kun je bijna alle beroemde monumenten bewonderen, van de Eiffeltoren en de Arc de Triomphe tot aan de Opéra en de Dôme des Invalides. Het oosten heeft op sommige plekken een iets modernere architectuur en doet hier en daar zelfs een beetje aan Berlijn of Londen denken. In deze wijken, waar vroeger vooral de armen woonden, hebben zich de afgelopen twintig jaar de nieuwe, over het algemeen jongere veelverdieners geïnstalleerd. De hippe straten rond het canal Saint-Martin behoren inmiddels tot de duurste van de stad. In het westen wonen vooralsnog vooral de oudere rijken. Het verschil zie je ook terug in het stemgedrag: in het oosten stemt men links, in het westen rechts.

De stad bestaat uit twintig arrondissementen, oftewel stadsdelen, die allemaal over een eigen burgemeester en gemeentehuis beschikken. Sommige arrondissementen, zoals het zeventiende, zijn zo groot dat ze op zich al flinke steden zijn, met honderdduizenden inwoners. Samen vormen ze een slakkenhuis, dat begint bij het gemeentehuis tegenover het Louvre en

vervolgens spiraalsgewijs in de rondte kronkelt, tot aan het 20e arrondissement in het uiterste oosten. Sommige zijn heel klein (zoals het 1e), andere gigantisch (zoals het 15e); sommige zijn rustig en residentieel (zoals het 16e) en andere druk en levendig (bijvoorbeeld het 5e). Elk arrondissement heeft zijn eigen specifieke sfeer. Je kunt in Parijs altijd zien waar je bent door naar de straatnaambordjes te kijken: boven de straatnaam is het nummer van het arrondissement aangegeven.

In het midden van de Seine ligt een eilandje dat als de geboorteplek van Parijs kan worden beschouwd: het Ile de la Cité. Waar vandaag de dag de Notre-Dame en het Paleis van Justitie staan, stichtten de Romeinen een nederzetting die zou uitgroeien tot misschien wel de mooiste stad op aarde. Het eiland lijkt een klein beetje op een ei dat op zijn kant ligt. Dat is ook precies de vorm die Parijs zou blijven houden tijdens de latere uitbreidingen: een ei dat telkens weer groeide. In het verleden werd de stad altijd omgrensd door een verdedigingsmuur, eerst van hout, later van steen. Verschillende stammen en volken hebben in de loop der eeuwen op de stad geaasd, van de Franken, Vikingen en Normandiërs tot aan de Engelsen, Spanjaarden en Duitsers. Tegenwoordig wordt de stad omzoomd door een 35 kilometer lange snelweg, de Périphérique. Omdat die misschien wel een grotere barrière vormt dan een muur – sommige Parijzenaars hebben bijna het gevoel dat ze een verre reis maken als ze hem oversteken naar de buitenwijken – gaan er steeds meer stemmen op om de ringweg te overdekken of helemaal op te breken. Voorlopig is dat echter nog toekomstmuziek, net als het plan van een ex-president om de stad uit te breiden tot monsterachtige proporties, helemaal tot aan de monding van de Seine in Le Havre. Hoe het ook zij, het verhaal van Parijs is nog lang niet afgelopen.

**‘WIE DE WEG WEET DOOR
DE IDEEËNGESCHIEDENIS VAN PARIJS,
WEET – EEN HEEL KLEIN BEETJE – DE WEG
DOOR DE IDEEËNGESCHIEDENIS
VAN DE WERELD.’**

In *Stad van ideeën* vertelt Alec van der Horst het verhaal van Parijs, de meest filosofische stad van allemaal. Hij begint in de Romeinse tijd en eindigt bij de aanslagen van 2015. Maar meer dan een geschiedenisboek is het een biografie van de stad en haar ideeën.

Want het denken gaf Parijs vorm, en omgekeerd drukte de stad ook een duidelijk stempel op het intellectuele klimaat in Europa (en vandaaruit op de rest van de wereld). Elk tijdperk had zijn eigen opvattingen over het universum en de plaats van de mens daarin. Parijs is bij uitstek de plek om deze wisselwerking te volgen.

In een verrassende rondleiding schildert Van der Horst dit proces van wederzijdse beïnvloeding, tussen de stad en de nieuwe ideeën. Zijn biografie, vol interessante en vermakelijke anekdotes, geeft daarom en passant ook een overzicht van de invloedrijkste denkbeelden van de afgelopen drieduizend jaar.

ALEC VAN DER HORST is schrijver, filosoof en gids in Parijs. *Stad van ideeën* is zijn eerste boek.

www.uitgeverijtenhave.nl

9 789025 909758 >